

THEORETICAL APPROACHES TO THE CONCEPT OF FAMILY

Sevarakhon Akromovna Pardaeva

second-level postgraduate doctoral candidate

the Department of Social Sciences

Jizzakh State Pedagogical University named after A. Qodiriy

SevaraAP@gmail.com

Jizzakh, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Society, family, family theories.

Received: 13.06.25

Accepted: 15.06.25

Published: 17.06.25

Abstract: The family concept as a social unit has become the focus of much debate. Popular approach is to find out what is related to the family. Each family is a separate entity with its unique structure, function and requirements. It embodies and nourishes the members of society, and has a more important place than that of social institutions. The perception of the family and its functions can vary based on many different factors, and could affect the attitudes and behaviors of family members. For this reason, nowadays the concept of the family health is as much important as the individual's health. With this perspective in mind, theoretical and conceptual structure of the family will be explained in this article. Key Words: Family, family theories.

ОИЛА ТУШУНЧАСИГА НАЗАРИЙ ЁНДАШУВЛАР

Севарахон Акрмовна Пардаева

2-босқич таянч докторанти

А. Қодирий номидаги Жиззах давлат педагогика университети

Ижтимоий фанлар кафедраси

SevaraAP@gmail.com

Жиззах, Ўзбекистон

МАҚОЛА ҲАҚИДА

калит сўзлар: Жамият, оила, оила назариялари.

Аннотация: Жамиятнинг таркибий бўлаги бўлган “оила” тушунчаси кўплаб муҳокамаларнинг марказида бўлиб келган. Оммабоп ёндашув оиланинг нима экани ёки ҳеч бўлмаса нима бўлиши мумкинлиги

билан боғлиқ. Ҳар бир оила ўзига хос тузилма, вазифа ва эҳтиёжлари билан алоҳида бир мавжудликдир. У жамият аъзоларини шакллантиради, озиқлантиради ва ижтимоий институтлардан ҳам муҳимроқ ўринни эгаллайди. Оиланинг ва унинг функцияларининг қабул қилиниши турли омилларга қараб фарқланади ва бу ҳолат оила аъзоларининг муносабатлари ҳамда хатти-ҳаракатларига таъсир қилиши мумкин. Шу сабабли бугунги кунда индивид саломатлиги каби оила саломатлиги тушунчаси ҳам муҳим ҳисобланади. Ушбу мақолада оила назарий ва тушунчавий тузилмаси нуқтайи назаридан таҳлил қилинади.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПОНЯТИЮ СЕМЬИ

Севарахон Акрамовна Пардаева

аспирантка 2-го уровня кафедры социальных наук

Джиззакского государственного педагогического университета

имени А. Кодирия

СевараАП@gmail.com

Джиззак, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Общество, семья, теории семьи.

Аннотация: Понятие «семья», как составная часть общества, всегда было в центре многочисленных обсуждений. Популярный подход связан с тем, что такое семья или, по крайней мере, чем она может быть. Каждая семья — это отдельное существование со своей уникальной структурой, функциями и потребностями. Она формирует членов общества, обеспечивает их пропитанием и занимает место, важнее социальных институтов. Принятие семьи и её функций варьируется в зависимости от различных факторов, что может влиять на отношения и поведение членов семьи. По этой причине в наши дни понятие здоровья семьи считается столь же важным, как и здоровье индивида. В данной статье семья анализируется с точки зрения теоретической и понятийной структуры.

Инсоният тарихи каби қадимий бўлган, жамиятнинг таркибий бирлиги ҳисобланган “оила” тушунчаси, турли шакл ва форматларга кириб, структуравий ва ташкилий ўзгаришларга учраса ҳам, 21-асрда ҳам ўз аҳамиятини сақлаб қолган ва биологик,

социологик, иқтисодий, сиёсий каби кўплаб мунозараларнинг марказида бўлган. Оммабоп ёндашув оиланинг айнан нима эканлиги ёки ҳеч бўлмаса қандай бўлиши мумкинлигига қаратилган. Бу “идеал” модель, онани, отани ва камида битта фарзандни ўз ичига олган ядровий бирлик сифатида тарифланади ҳамда анъанавий жинсий роллар ажратилади. Масалан, ота — оила бошлиғи, оилани таъминловчи; она — уйда қолиб, овқат пиширади, уй ишларини бажаради каби.

Оила тушунчасига оид турли хил таърифлар мавжуд бўлса-да, кўпчилик оила назариётчилари “бир жойда яшовчи, яқин муносабатда бўлган икки ёки ундан ортиқ шахсдан иборат, ҳиссий боғланишлар мавжуд бўлган, ижтимоий ҳолатлар, роллар ва вазифалар тақсимланган, меҳр ва мансублик ҳисси мавжуд бўлган” тузилма сифатида фикр бирлигига келади. Ҳар бир оила ўзига хос тузилма, функциялар ва эҳтиёжлари билан алоҳида мавжудлик бўлиб, жамият аъзоларини шакллантиради, озиқлантиради ва ижтимоий институтлардан кўра кенгроқ таъсирга эга.

Оила функциялари — бу оила аъзолари томонидан оила ва унинг аъзоларининг индивидуал эҳтиёжларини қондириш ва давом эттиришга қаратилган ҳаракатлар ва хатти-ҳаракатлар мажмуасидир. Ушбу функцияларнинг бажарилиши даражасидаги куч ёки заифлик бошқа функцияларга ҳам таъсир кўрсатиши маълумдир. Яна бир муҳим жиҳат — бу функцияларнинг оила ва аъзолари томонидан қандай қабул қилинишидир. Чунки бу қабул қилиш даврга, сиёсий, ижтимоий, иқтисодий ўзгаришларга қараб ўзгаради ва оила аъзоларининг муносабатлари ҳамда хатти-ҳаракатларига таъсир кўрсатади. Шу сабабли ҳозирги кунда индивид саломатлиги каби оила саломатлиги ҳам долзарб ҳисобланади — бу эса одамларнинг ва оилаларнинг қадриятлари, тамойиллари, амалиётлари ва кенг маънода соғлом турмуш тарзини ўз ичига олувчи ҳаёт услуби шаклланишига олиб келади. Оила саломатлиги — бу ҳар бир индивиднинг фаровонлигидан касалликка томон бўлган ҳолатлар оралиғида оила функцияларининг қанчалик яхши бажарилишини ифодалайди. Оила саломатлиги нафақат аъзолардан бирининг соғлом бўлиши ёки бошқа аъзолар билан муносабатини, балки оила ташқарисидаги жамият билан муносабатлари ва муаммоларни енгиб ўтиш қобилиятини ҳам ўз ичига олади.

Ҳамширалик фаолиятининг тўрт асосий тушунчасидан бири бўлган “атроф-муҳит” тушунчаси кўплаб ҳамшира назариётчилари томонидан кўриб чиқилган бўлиб, оила ижтимоий тузилма / ижтимоий муҳит сифатида тасвирланади. Айниқса, 1980-йиллардан бери оила-атроф-муҳит алоқасининг аҳамияти тан олинмоқда. Бу асосий ижтимоий тузилма оила аъзоларининг соғлиғини мустаҳкамлашга қаратилган фаолиятлар ва касалликдан ҳимояланиш одатларини шакллантиришда зарур шарт сифатида кўрилади.

Оила динамикаси ва аралашув принциплари билан танишиш, беморни индивид сифатида эмас, балки оилавий контекстда кўриб чиқиш ҳамширалик учун муҳимдир. Психиатрия ҳамшираларида, бошқа соҳалардаги ҳамширалар каби, улар билан ишлаётган соғлом ёки бемор индивидларнинг оилалари билан ҳам ҳар босқичда ишлаш мажбурияти мавжуд. Ҳар қандай соғлом ёки бемор инсон бир оила тизимининг аъзосидир, шунинг учун ўтмишдаги, ҳозирги ва келажакдаги оилавий муносабатлар, ўзлик тушунчаси, қадриятлар, эътиқодлар ва ҳаракатлар орқали таъсирланади. Бу эса индивид ёки оила соғлиғи тушунчасини шакллантиради. Ҳаракатлар ўзаро таъсирда бўлади дейиш мумкин. 1990-йилларда “оила” тушунчаси ҳамширалик адабиётида энг кўп ишлатилган тушунчалардан бири бўлиб, “Оила Марказли Парвариш” ва “Оилага Йўналтирилган Парвариш” шаклида ифодаланган. 1994-йилда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти томонидан “Халқаро Оила Йили” деб эълон қилинди. Бундан ташқари, ҳар йили 15-май “Халқаро Оила Куни” сифатида нишонланмоқда. Ушбу тарихий ривожланишга параллел равишда, 1994-йил 12-майда Халқаро Ҳамширалар Кенгаши (Интернационал Соунсил оф Нурсес – ИСН) Халқаро Ҳамширалар Куни мавзусини “Соғлом Авлодлар Учун Соғлом Оила”, 2002-йилда эса “Ҳамширалар ҳар доим сиз билан: оилалар учун парвариш” деб белгиллаган. Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти “Соғлиқ 21: 21-асрда Ҳар Бир Киши Учун Соғлиқ” номли сиёсатида тўрт асосий стратегиядан бири сифатида оилани ва оилавий ёндашувни белгилаб, шахс саломатлигини ривожлантиришда оилани марказга қўйган.

Оила марказли ёндашув — бу оиланинг ички психологик, ижтимоий ва биологик муносабатларини тушуниш орқали аъзоларнинг соғлом бўлиши ва соғлом қолиш ҳолатларини яхшилаш, оила ичидаги зўриқиш ёки қўллаб-қувватлаш механизмларини аниқлаб, ушбу ресурсларни соғлиқ кўрсаткичларини яхшилаш учун ишлатишдир. Рухий саломатликда кенг тарқалган қарашлардан бири — беморнинг соғлиғидаги юксалиш ва ўсишда оиланинг таъсири бор, ёки аксинча, беморнинг ҳолати оилага таъсир қилади, деган фикрдир. Бу ўзгаришлар фонида бугунги кунда “оила” соғлиқни сақлаш тизимида “бемор” билан биргаликда кўриб чиқилиши керак бўлган тизим деб ҳисобланмоқда. Бу ёндашув, ҳар бир оила ягона, ўзига хос ва шахс сифатида қаралиши керак деган тушунчани илгари суради. Яъни, "ҳар бир оила ўзига хос муаммолар ва кучли жиҳатларга эга" деган маънони англатади. Шу билан бирга, ҳар бир оила бошқа оилалар билан айрим умумий хусусиятларни ҳам бўлишади, бу эса оиланинг ноёблигини тушунишда муҳим калит ҳисобланади. Ушбу умумий хусусиятлар қуйидагилардир:

- Ҳар бир оила кичик ижтимоий тизимдир.
- Ҳар бир оиланинг ўзига хос маданий қадриятлари ва тамойиллари бор.

- Ҳар бир оиланинг ўз тузилмаси бор.
- Ҳар бир оиланинг асосий функциялари мавжуд.
- Ҳар бир оила ҳаётининг даврилари давомида ҳаракат қилади.

Шу нуқтаи назардан, замонавий ҳамширалар томонидан оилага кўрсатиладиган соғлиқни сақлаш хизматлари доирасида парвариш хизматини комплекс ёндашув билан амалга ошириш, оиланинг мураккаб тузилмасини баҳолаш ва аралашувлар қилиш учун назарий билим асосларига эга бўлиш кутилади. Шу ёндашув асосида ушбу мақолада оила назарий ва тушунчавий тузилмаси орқали ёритилиши мақсад қилинган.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Доған Ё. Ватандашлик, Демокраси ве Ёнсан Ҳақлари, 6. Баски. Анкара, Пегем Яйинслик, 2007.
2. Аллендер ЖА, Спрадлей БВ. Соммунити Ҳеалтх Нурсинг Сонсептс анд Практисэ, 5. нашри. Филадельфия, Липпинсотт Виллиамс & Вилкинс, 2005.
3. Дуян ГС. Фаркли дёнги́лердеки аилелерин сосял, демографик ве экономик нителиклери. 1. Улусал Аиле Ҳизметлери Семпозюму: 2000 Ёли Ёлларда Аиле Ҳизметлери, 2001.
4. Ёйоркоғлу А. Ҷосук Рух Сағлиғи, 19.Баски. Ёстанбул: Ёзгир Яйинслик, 1994.
5. Стуарт УГ, Лараиа МТ. Принциплес анд Практисэ оф Псйчиатрис Нурсинг, 7. нашри. Ст.Лоуис, Мосбй, 2004.
6. Т.С. Аиле ве Сосял Политикалар Баканлиғи. Тўркиёде Аиле Яписи Арағтирмаси 2011. Анкара, Афғароғлу Матбааси, 2011.
7. Мастерс К. Нурсинг Тҳеоризс: А Фрамеворк фор Профессионал Практисэ, 2нд Эдитион. Судбури, МА, Жонес анд Бартлетт, 2012.
8. Велиоғлу П. Ҳемғиреликте Каврам ве Курамлар. Ёстанбул, Алағ Офсет Матбааси, 1999.
9. Беркей КМ, Ҳансон СМХ. Поскет Гуиде Фамилий Ассесмент анд Интервентион. Ст Лоуис, Мосбй, 1991.
10. Поттер ПА, Перри АГ, Стоскерт П, Ҳалл А. Фундаменталс оф Нурсинг. Ст.Лоуис, Мосбй, 2012.